

POBLET I LA CATALUNYA NOVA

El gran conjunt d'edificacions, voltat encara de ruïnes gairebé tan impressionants com el mateix cenobi, que és Santa Maria de Poblet, és un dels testimonis autèntics de la història de Catalunya. Es també, pot dir-se, el símbol de la Catalunya Nova, és a dir, aquella part del territori del Principat que, des del regnat de Ramon Berenguer IV era afegida, amb les grans ciutats de Tortosa i de Lleida, als vells comtats carolingis regits pel comte de Barcelona.

Tarragona, amb els seus records de l'esplendor romana, havia estat abandonada durant segles. L'empenta de Sant Oleguer i de Ramon Berenguer el Gran la redimia i posava ja les fites de la nova expansió en terra de sarraïns. El nou comte de Barcelona, que havia de casar-se amb la jove Peronella d'Aragó i esdevenir senyor del reialme veí, continuava l'obra del seu pare. L'any 1148, Tortosa era reconquerida i l'any següent Ramon Berenguer IV s'emparava de Lleida, Fraga i Mequinença.

I és ja en 1151 quan el comte-rei signa la carta de donació a l'Abat del monestir de Fontfreda, de l'ordre del Cister. Ramon Berenguer II dona a l'ordre fundada a finals del segle XI per Sant Robert i consolidada pel prestigi de sant Bernat, un lloc, probablement ja edificat, i conegut amb el nom "Hort de Poblet", amb tota la terra que calgués per a mantenir-hi un monestir sota l'advocació de la Mare de Déu. Els primers dotze monjos, vinguts de Fontfreda, prop de Narbona, amb llur abat dom Sanç, assenyala l'inici de la gran construcció. De moment, els monjos llenguadocians s'instal·laven a una ermita anomenada lardeta i que avui ocupava el lloc on avui s'aixeca la Granja Mitjana, a la carretera de Prades.

Els sarraïns conservaven encara, ben a prop d'aquells indrets, unes posicions gairebé inexpugnables, amb el nucli fortificat de Siurana i, pot dir-se, tota la serralada de Prades sota la seva dominació. Fins a l'any 1153, que Ramon Berenguer IV s'empara d'aquest darrer refugi dels musulmans, no podia dir-se que la fundació de Poblet era possible. Uns mesos després, el 7 de setembre de 1153, les noves construccions ja

estaven prou avançades per a permetre d'instal·lar-s'hi la naixent comunitat. L'església i les dependències monàstiques - és a dir, el nucli de construccions romàniques, del qual es conserva una petita part - van sorgint al llarg d'aquell segle XII, i aquells claustres, refector, sala capitular, dormitoris i cuines tenien ja prou importància per a allotjar aviat un centenar de monjos.

El monestir gaudí sempre de la protecció reial. El fill de Ramon Berenguer IV, Alfons I de Catalunya i II d'Aragó, en morir, demanava d'ésser enterrat a l'església de Poblet. El seu pare i el seu avi havien estat enterrats, com d'altres comtes de Barcelona, a Santa Maria de Ripoll. Al costat d'aquell panteó dels sobirans de la Catalunya Comtal, i en plena Catalunya Nova, ara es formaria el panteó dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona. En efecte, per la pròpia voluntat, i seguint una tradició només interrompuda pels reis Pere II el gran i el seu fill Jaume II el just, que estan enterrats a Santes Creus, els sobirans de Catalunya, fins a Joan II, reposaren als panteons que, a banda i banda de l'altar, damunt dos arcs d'una gran ardidesa, es troben a la gran església gòtica del monestir.

Aquest anava engrandint-se contínuament, i esdevenia una potència no sols espiritual sinó material, gràcies al govern assenyat d'una pila d'abats, com foren Pong de Copons, Guillem d'Agulló, Bartomeu Conill, Joan de Guimerà i Francesc Oliver. Gràcies també a la protecció reial, que sota Pere III el cerimoniós aconseguí el seu punt més alt. Fou ell, en efecte, i durant els seus cinquanta un anys de regnat, qui va fer construir les fortificacions del monestir, que li donen la seva silueta singular, amb les grans portes monumentals i les muralles emmerletades. També féu construir les cambres reials, la biblioteca per a la qual feia donació dels seus propis llibres (hi feia figurar, en un rètol de pedra, la inscripció: "Aquesta és la llibreria del rei En Pere III") i, per últim, la gran obra arquitectònica i escultòrica que foren les tombes reials. Aquesta gran empresa havia d'ésser continuada i acabada en els regnats dels successors de Pere el cerimoniós: Joan I el caçador i Martí l'humà, fills seus tots dos, i Ferran

Alfons IV el magnànim i/

I d'Antequera, i Joan II, nét i besnét respectivament. Fins a 1835, aquest conjunt monumental de panteons, concebut pel rei cerimoniós, es conservà intacte, amb les despulles dels reis Alfons I, Jaume el conqueridor, Pere III, Joan I, Martí l'humà, Ferran I, ~~Joan II~~ Alfons el magnànim i Joan II. Alguns d'aquests sobirans jeien en llurs sepulcres al costat de les respectives mullers: les despulles de tres de les quatre que va tenir Pere III li feien companyia, com les dues de Joan I, la del rei Martí i la famosa Joana Enríquez, muller de Joan II. Un gran nombre d'infants reials, dels quals destaca per la seva importància històrica el Príncep Carles de Viana, de cosins i rebots de reis, de nobles dels casals més il·lustres de Catalunya i de prelats i barons catalans tenien igualment llur tomba a Poblet. Assenyalen, per llur importància, la casa dels Cardona i la dels comtes d'Urgell. I entre els molts petits prínceps que havien estat enterrats a les tombes reials de Poblet, potser caldria destacar el d'un que moria a poc temps d'haver nascut, i que si hagués viscut potser hauria canviat el curs de la història: Joan d'Aragó, fill de Ferran el catòlic i de la seva ~~muller~~ segona muller Germana de Foix.

La història de Poblet té un moment de màxima esplendor: un moment que dura des del regnat de Pere III al dels Reis Catòlics. El primer hi féu llargues i nombroses estades; la visita dels darrers, amb tota la família i un acompanyament que passava de mil persones, l'any memorable de 1492, marca el punt més alt de la importància del cenobi del Francolí.

Potser la dramàtica història de l'abat dom Pere Caixal, un dels grans constructors de Poblet (~~1526-1531~~ governà de 1526 a 1531) i que havia aconseguit els més grans honors per ésser després destituït i condemnat, en sever judici, a presó perpètua pels seus abusos i nepotismes, simbolitza ^{l'inici de la} ~~l'oposició~~ decadència de Poblet. Es una decadència que s'allarga durant tres segles i que coneix, però, moments de glòria: l'extraordinari retaule d'alabastre de l'altar major, obra de Damià Forment i una de les primeres i més importants obres escultòriques del Renaixement, encarregat precisament per l'abat Caixal,

n'és un; la protecció de Pere Anton d'Aragó, hereu de la casa dels Cardona, el qual va lliurar al monestir la seva rica biblioteca i un gran nombre d'obres d'art (1677), n'és un altre. Altrament, el cenobi posseïa un gran patrimoni territorial, en el qual figurava el grandios bosc de Poblet, que abarcava bona part de les muntanyes de Prades. Aquest bosc i la riquesa real o suposada dels monjos els suscità l'enemistat dels pobles veïns; al claustre es troba la tomba del frare convers Pere Tost, assassinat per uns homes de Prades que volien fer llenya al bosc. I quan, ~~marxant~~ seguint l'exemple de Reus, el Divendres Sant de l'any 1835, uns Miquelets expulsen del monestir els monjos, són ~~els~~ uns quants veïns de Vimbodí els que es presenten al cenobi i, després d'una disputa acalorada, acaben per incendiar la Biblioteca i, estenent-se el foc, tot l'edifici principal n'és la pastura.

Angel Guimerà ha donat, en un gran poema, una imatge dramàtica, però totalment falsa del desastre. Per grans que fossin els estralls de l'incendi, per obstinats que es manifestessin els afenys dels recercadors de suposats tresors enterrats - a això es deu la profanació de la majoria de les tombes -, el conjunt hauria pogut salvar-se si no hagués romàs totalment abandonat, per no dir espoliat durant gairebé tot el segle XIX. Tota la fusta aprofitable, totes les pedres fàcilment transportables foren lentament tretes de Poblet, venudes a antiquaris, fetes servir com a materials d'obra. Les despulles reials foren dutes a Tarragona i foren conservades a la Catedral metropolitana fins a l'any 1952, en què eren tornades als pan-teons de Poblet, restaurats i amb les escultures dels reis i reines refetes per ~~l'arquitecte~~ Frederic Marés. Fou debades que homes com Jacint Pla, que salvava els arxius del monestir (duts després a Madrid) o Pau Piferrer, que quatre anys després de l'incendi intentava, amb els seus escrits, de salvar la gran part que encara quedava en bon estat del conjunt d'edificacions de Poblet. Calgué l'obra d'Eduard Toda, gran restaurador del monestir, al qual consagrà els onze darrers anys de la seva vida, i fundador del Patronat que tingué al

seu càrrec, sota diversos règims polítics, l'àrdua tasca de consolidar les ruïnes i emprendre una restauració que, poc a poc, fa ressorgir l'esplèndid conjunt.

D'ençà de 1940, el monestir de Poblet ha estat tornat a l'ordre del Cister. Els quatre primers monjos que vingueren d'Itàlia en aquella data foren l'inici de l'actual comunitat. Aquesta represa de la vida monàstica al gran cenobi del Francolí ha suposat, naturalment, la clausura d'una part dels edificis, al costat d'una major regularitat en la tasca de restauració total. Aquesta és obra de llarga empenya i exigeix un tacte i un gust que avui, afortunadament, els arqueòlegs i arquitectes poden assegurar.

Mentrestant, en la nuesa de les seves pedres daurades pels anys, amb el feix de glòria dels records i les tradicions, de les relíquies històriques i artístiques que tanca, arrecerat vora el riu Francolí i ombrejat per les restes del bosc de Poblet, emparat potser per l'ombra del llegendari ermità que li donava el nom i per la llarga renglera de sobirans i abats que el protegiren i edificaren, que l'engrandiren i en feren el més gran conjunt monàstic de la Catalunya Nova, el monestir de Poblet enlaira la seva grandiosa silueta i ens evoca tot un passat gloriós i irrenunciable.

Rafael Tasis.